

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (τρίτο τμήμα)

της 28ης Ιουλίου 2016 (*)

«Προδικαστική παραπομπή – Δικαστική συνεργασία σε αστικές υποθέσεις – Κανονισμοί (ΕΚ) 864/2007 και (ΕΚ) 593/2008 – Προστασία των καταναλωτών – Οδηγία 93/13/ΕΟΚ – Προστασία δεδομένων – Οδηγία 95/46/ΕΚ – Συμβάσεις διαδικτυακής πωλήσεως που συνάπτονται με καταναλωτές οι οποίοι κατοικούν σε άλλα κράτη μέλη – Καταχρηστικές ρήτρες – Γενικοί όροι που περιλαμβάνουν ρήτρα επιλογής του εφαρμοστέου δικαίου οποία ορίζει ως εφαρμοστέο το δικαιο του κράτους μέλους στο οποίο εδρεύει η εταιρία – Καθορισμός του εφαρμοστέου δικαίου για την αξιολόγηση της καταχρηστικότητας των ρητρών των εν λόγω γενικών όρων στο πλαίσιο αγωγής παραλείψεως – Καθορισμός του δικαίου που διέπει την επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα των καταναλωτών»

Στην υπόθεση C-191/15,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ που υπέβαλε το Oberster Gerichtshof (Ανώτατο Δικαστήριο, Αυστρία) με απόφαση της 9ης Απριλίου 2015, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 27 Απριλίου 2015, στο πλαίσιο της δίκης

Verein für Konsumenteninformation

κατά

Amazon EU Sàrl

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (τρίτο τμήμα),

συγκείμενο από τους L. Bay Larsen, πρόεδρο τμήματος, D. Švaby, J. Malenovský, M. Safjan (εισηγητή) και M. Βηλαρά, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: H. Saugmandsgaard Øe

γραμματέας: I. Illéssy, υπάλληλος διοικήσεως,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 2ας Μαρτίου 2016,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

- η Verein für Konsumenteninformation, εκπροσωπούμενη από τον S. Langer, Rechtsanwalt,
- η Amazon EU Sàrl, εκπροσωπούμενη από τον G. Berrisch, Rechtsanwalt,
- η Αυστριακή Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον G. Eberhard,
- η Γερμανική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τους T. Henze, A. Lippstreu, M. Hellmann και T. Laut, καθώς και από την J. Mentgen,
- η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου, εκπροσωπούμενη από τον M. Holt, επικουρούμενο από την M. Gray, barrister,

- η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τον M. Wilderspin και την J. Vondung,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 2ας Ιουνίου 2016,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- 1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία των κανονισμών (ΕΚ) 864/2007 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 11ης Ιουλίου 2007, για το εφαρμοστέο δίκαιο στις εξωσυμβατικές ενοχές (Ρώμη II) (ΕΕ 2007, L 199, σ. 40, στο εξής: κανονισμός Ρώμη II), και (ΕΚ) 593/2008 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 17ης Ιουνίου 2008, για το εφαρμοστέο δίκαιο στις συμβατικές ενοχές (Ρώμη I) (ΕΕ 2008, L 177, σ. 6, στο εξής: κανονισμός Ρώμη I), καθώς και των οδηγιών 93/13/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 5ης Απριλίου 1993, σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές (ΕΕ 1993, L 95, σ. 29), και 95/45/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 24ης Οκτωβρίου 1995, για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών (ΕΕ 1995, L 281, σ. 31).
- 2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ της Verein für Konsumenteninformation (Ενώσεως για την πληροφόρηση των καταναλωτών, στο εξής VKI) και της Amazon EU Sàrl, με έδρα στο Λουξεμβούργο, σχετικά με αγωγή παραλείψεως που άσκησε η VKI.

Το νομικό πλαίσιο

Το δίκαιο της Ένωσης

Ο κανονισμός Ρώμη I

- 3 Η αιτιολογική σκέψη 7 του κανονισμού Ρώμη I έχει ως εξής:

«Το καθ' ύλην πεδίο εφαρμογής και οι διατάξεις του παρόντος κανονισμού θα πρέπει να συνάδουν με τον κανονισμό (ΕΚ) 44/2001 του Συμβουλίου, της 22ας Δεκεμβρίου 2000, για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις [(ΕΕ L 2001, L 12, σ. 1] και προς τον κανονισμό [Ρώμη II].»
- 4 Το άρθρο 1, παράγραφοι 1 και 3, του κανονισμού Ρώμη I ορίζει τα εξής:

«1. Ο παρών κανονισμός εφαρμόζεται στις συμβατικές ενοχές αστικού και εμπορικού δικαίου στις περιπτώσεις που εμπεριέχουν σύγκρουση νόμων.

Δεν εφαρμόζεται ιδίως σε φορολογικά, τελωνειακά και διοικητικά ζητήματα.

[...]
3. Ο παρών κανονισμός δεν ισχύει για την απόδειξη και τα δικονομικά ζητήματα, υπό την επιφύλαξη του άρθρου 18.»
- 5 Το άρθρο 4 του ίδιου κανονισμού φέρει το τίτλο «Εφαρμοστέο δίκαιο ελλείψει επιλογής» και ορίζει τα εξής:

«1. Ελλείπει επιλογής του εφαρμοστέου στη σύμβαση δικαίου σύμφωνα με το άρθρο 3 και με την επιφύλαξη των άρθρων 5 έως 8, το εφαρμοστέο δικαιο στη σύμβαση καθορίζεται ως εξής:

- α) η σύμβαση πώλησης αγαθών διέπεται από το δικαιο της χώρας στην οποία ο πωλητής έχει τη συνήθη διαμονή του·
- β) η σύμβαση παροχής υπηρεσιών διέπεται από το δικαιο της χώρας στην οποία ο πάροχος υπηρεσίας έχει τη συνήθη διαμονή του·
- γ) η σύμβαση που έχει ως αντικείμενο εμπράγματο δικαίωμα επί ακινήτου ή μίσθωση ακινήτου διέπεται από το δικαιο της χώρας στην οποία ευρίσκεται το ακίνητο·
- δ) παρά το στοιχείο γ), η μίσθωση ακινήτου που συνάπτεται για προσωρινή ιδιωτική χρήση μέγιστης διάρκειας έξι συνεχών μηνών διέπεται από το δικαιο της χώρας στην οποία ο ιδιοκτήτης έχει τη συνήθη διαμονή του, εφόσον ο μισθωτής είναι φυσικό πρόσωπο και έχει τη συνήθη διαμονή του στην ίδια χώρα·
- ε) η σύμβαση δικαιόχρησης διέπεται από το δικαιο της χώρας στην οποία ο δικαιούχος έχει τη συνήθη διαμονή του·
- στ) η σύμβαση διανομής διέπεται από το δικαιο της χώρας στην οποία ο διανομέας έχει τη συνήθη διαμονή του·
- ζ) η σύμβαση πώλησης αγαθών διά πλειστηριασμού διέπεται από το δικαιο της χώρας στην οποία λαμβάνει χώρα ο πλειστηριασμός, εφόσον ο τόπος αυτός μπορεί να προσδιορισθεί·
- η) η σύμβαση που συνάπτεται στο πλαίσιο πολυμερούς συστήματος, το οποίο εξασφαλίζει ή διευκολύνει τη σύμπτωση πολλαπλών συμφερόντων τρίτων για πώληση και αγορά χρηματοπιστωτικών μέσων, όπως αυτά ορίζονται στο άρθρο 4 παράγραφος 1 εδάφιο 17 της οδηγίας 2004/39/EK [του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 21ης Απριλίου 2004, για τις αγορές χρηματοπιστωτικών μέσων, για την τροποποίηση των οδηγιών 85/611/EOK και 93/6/EOK του Συμβουλίου και της οδηγίας 2000/12/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου και για την κατάργηση της οδηγίας 93/22/EOK του Συμβουλίου (ΕΕ 2004, L 145, σ. 1)], σύμφωνα με κανόνες που δεν κάνουν διακρίσεις, και διεπόμενη από ένα μόνο δικαιο, διέπεται από το εν λόγω δικαιο.

2. Όταν η σύμβαση δεν καλύπτεται από την παράγραφο 1 ή όταν τα στοιχεία της σύμβασης καλύπτονται από περισσότερα του ενός από τα στοιχεία α) έως η) της παραγράφου 1, η σύμβαση διέπεται από το δικαιο της χώρας στην οποία το μέρος το οποίο οφείλει να εκπληρώσει τη χαρακτηριστική παροχή (characteristic performance) της σύμβασης έχει τη συνήθη διαμονή του.

3. Όταν από το σύνολο των περιστάσεων της υπόθεσης προκύπτει ότι η σύμβαση συνδέεται προδήλως στενότερα με χώρα άλλη από εκείνη στην οποία αναφέρονται οι παράγραφοι 1 ή 2, εφαρμόζεται το δικαιο αυτής της άλλης χώρας.

4. Εφόσον το εφαρμοστέο δικαιο δεν μπορεί να καθορισθεί σύμφωνα με τις παραγράφους 1 ή 2, η σύμβαση διέπεται από το δικαιο της χώρας με την οποία συνδέεται στενότερα.»

6 Το άρθρο 6 του ίδιου κανονισμού φέρει τον τίτλο «Συμβάσεις καταναλωτών» και ορίζει τα εξής:

«1. Με την επιφύλαξη των άρθρων 5 και 7, η σύμβαση που συνάπτει φυσικό πρόσωπο για σκοπό που μπορεί να θεωρηθεί ξένος προς την επαγγελματική του δραστηριότητα ("ο καταναλωτής") με άλλο πρόσωπο που ενεργεί στο πλαίσιο της

άσκησης της επαγγελματικής του δραστηριότητας ("ο επαγγελματίας"), διέπεται από το δίκαιο της χώρας όπου ο καταναλωτής έχει τη συνήθη διαμονή του, εφόσον ο επαγγελματίας:

- α) ασκεί τις εμπορικές ή επαγγελματικές του δραστηριότητες στη χώρα όπου ο καταναλωτής έχει τη συνήθη διαμονή του· ή
- β) με οιοδήποτε μέσο κατευθύνει αυτές τις δραστηριότητές του σε αυτή τη χώρα ή σε διάφορες χώρες μεταξύ των οποίων και η συγκεκριμένη χώρα,

και η σύμβαση εμπίπτει στο πεδίο των εν λόγω δραστηριοτήτων.

2. Παρά την παράγραφο 1, τα συμβαλλόμενα μέρη μπορούν να επιλέξουν το εφαρμοστέο δίκαιο σε μια σύμβαση, που πληροί τις απαιτήσεις της παραγράφου 1, σύμφωνα με το άρθρο 3. Η επιλογή αυτή δεν μπορεί, ωστόσο, να έχει ως αποτέλεσμα να στερήσει τον καταναλωτή από την προστασία που του εξασφαλίζουν οι διατάξεις από τις οποίες δεν μπορεί να γίνει παρέκκλιση με συμφωνία, σύμφωνα με το δίκαιο που θα ήταν εφαρμοστέο βάσει της παραγράφου 1 ελλείψει επιλογής.

[...]

- 7 Το άρθρο 9 του κανονισμού Ρώμη I φέρει τον τίτλο «Υπερισχύουσες διατάξεις αναγκαστικού δικαίου» και ορίζει τα εξής:

«1. Οι υπερισχύουσες διατάξεις αναγκαστικού δικαίου είναι κανόνες η τήρηση των οποίων κρίνεται πρωταρχικής σημασίας από μια χώρα για τη διασφάλιση των δημοσίων συμφερόντων της, όπως π.χ. της πολιτικής, κοινωνικής ή οικονομικής οργάνωσής της, σε τέτοιο βαθμό ώστε να επιβάλλεται η εφαρμογή τους σε κάθε περίπτωση που εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής τους, ανεξάρτητα από το δίκαιο που κατά τα άλλα είναι εφαρμοστέο στη σύμβαση σύμφωνα με τον παρόντα κανονισμό.

2. Οι διατάξεις του παρόντος κανονισμού δεν μπορούν να περιορίσουν την εφαρμογή των υπερισχυουσών διατάξεων αναγκαστικού δικαίου του δικαίου του δικάζοντος δικαστή.

3. Είναι δυνατό να δοθεί ισχύς στις υπερισχύουσες διατάξεις αναγκαστικού δικαίου της χώρας όπου πρέπει να εκπληρωθούν ή έχουν εκπληρωθεί οι υποχρεώσεις που απορρέουν από τη σύμβαση, στο μέτρο που οι εν λόγω υπερισχύουσες διατάξεις αναγκαστικού δικαίου καθιστούν παράνομη την εκτέλεση της σύμβασης. Προκειμένου να κριθεί αν θα δοθεί ισχύς στις συγκεκριμένες διατάξεις, λαμβάνονται υπόψη η φύση και ο σκοπός τους καθώς και οι συνέπειες της εφαρμογής ή της μη εφαρμογής τους.»

- 8 Το άρθρο 10 του εν λόγω κανονισμού, το οποίο φέρει τον τίτλο «Συναίνεση και ουσιαστικό κύρος», ορίζει τα εξής:

«1. Η ύπαρξη και το κύρος της σύμβασης ή μιας διάταξής της διέπονται από το δίκαιο που θα ήταν εφαρμοστέο σύμφωνα με τον παρόντα κανονισμό, αν η σύμβαση ή η διάταξη ήταν έγκυρη.

2. Ωστόσο, ένα συμβαλλόμενο μέρος, προκειμένου να αποδείξει ότι δεν έχει συναινέσει, μπορεί να επικαλεσθεί το δίκαιο της χώρας όπου έχει τη συνήθη διαμονή του, αν από τις περιστάσεις συνάγεται ότι δεν θα ήταν λογικό να καθορισθεί το αποτέλεσμα της συμπεριφοράς του σύμφωνα με το δίκαιο που ορίζεται στην παράγραφο 1.»

- 9 Το άρθρο 23 του ίδιου κανονισμού φέρει τον τίτλο «Σχέση με άλλες διατάξεις του κοινοτικού δικαίου» και προβλέπει τα εξής:

«Με την εξαίρεση του άρθρου 7, ο παρών κανονισμός δεν θίγει την εφαρμογή των διατάξεων του κοινοτικού δικαίου οι οποίες, σε ειδικά θέματα, ρυθμίζουν τους κανόνες σύγκρουσης νόμων στον τομέα των συμβατικών ενοχών.»

Ο κανονισμός Ρώμη II

- 10 Οι αιτιολογικές σκέψεις 7 και 21 του κανονισμού Ρώμη II αναφέρουν τα ακόλουθα:

«(7) Το ουσιαστικό πεδίο εφαρμογής και οι διατάξεις του παρόντος κανονισμού θα πρέπει να συνάδουν προς τον κανονισμό [44/2001] και προς τα νομοθετήματα σχετικά με το εφαρμοστέο δίκαιο στις συμβατικές ενοχές.

[...]

(21) Ο ειδικός κανόνας του άρθρου 6 δεν αποτελεί εξαίρεση του γενικού κανόνα του άρθρου 4 αλλά μάλλον διευκρίνισή του. Όσον αφορά τον αθέμιτο ανταγωνισμό, ο κανόνας σύγκρουσης νόμων θα πρέπει να προστατεύει τους ανταγωνιστές, τους καταναλωτές και το ευρύ κοινό και να εξασφαλίζει την ομαλή λειτουργία της οικονομίας αγοράς. Η καθιέρωση ως εφαρμοστέου δικαίου του δικαίου της χώρας στην οποία θίγονται ή ενδέχεται να θιγούν σχέσεις ανταγωνισμού ή τα συλλογικά συμφέροντα των καταναλωτών ικανοποιεί γενικά αυτούς τους στόχους.»

- 11 Το άρθρο 1, παράγραφοι 1 και 3, του εν λόγω κανονισμού ορίζει τα εξής:

«1. Ο παρών κανονισμός εφαρμόζεται στις εξωσυμβατικές ενοχές αστικού και εμπορικού δικαίου, σε περίπτωση που περιλαμβάνουν σύγκρουση δικαίων. Δεν εφαρμόζεται, ιδίως, σε φορολογικές, τελωνειακές ή διοικητικές υποθέσεις ούτε στην ευθύνη του κράτους για πράξεις ή παραλείψεις κατά την άσκηση κρατικής εξουσίας ("acta iure imperii").

[...]

3. Ο παρών κανονισμός δεν εφαρμόζεται σε ζητήματα σχετικά με την απόδειξη και τη διεξαγωγή δίκης, με την επιφύλαξη των άρθρων 21 και 22.»

- 12 Το άρθρο 4 του ίδιου κανονισμού, το οποίο φέρει τον τίτλο «Γενικός Κανόνας» και περιλαμβάνεται στο κεφάλαιο II, με τίτλο «Αδικοπραξίες», ορίζει τα εξής:

«1. Το εφαρμοστέο δίκαιο επί εξωσυμβατικής ενοχής η οποία απορρέει από αδικοπραξία είναι το δίκαιο της χώρας στην οποία επέρχεται η ζημία, ανεξαρτήτως της χώρας στην οποία έλαβε χώρα το ζημιόγONO γεγονός καθώς και της χώρας ή των χωρών στις οποίες το εν λόγω γεγονός παράγει έμμεσα αποτελέσματα, εκτός αν ορίζεται άλλως στον παρόντα κανονισμό.

2. Ωστόσο, αν ο φερόμενος ως υπαίτιος και ο ζημιωθεις έχουν, κατά τον χρόνο επέλευσης της ζημίας, τη συνήθη διαμονή τους στην ίδια χώρα, εφαρμόζεται το δίκαιο της χώρας αυτής.

3. Εάν, από το σύνολο των περιστάσεων, συνάγεται ότι η αδικοπραξία εμφανίζει προδήλως στενότερο δεσμό με χώρα άλλη από εκείνη που ορίζεται στις παραγράφους 1 ή 2, εφαρμόζεται το δίκαιο της χώρας αυτής. Ο προδήλως στενότερος δεσμός με άλλη χώρα μπορεί να βασίζεται ιδίως σε προϋπάρχουσα σχέση μεταξύ των μερών, όπως σύμβαση, η οποία συνδέεται στενά με την εν λόγω αδικοπραξία.»

- 13 Το άρθρο 6 του κανονισμού Ρώμη II, το οποίο φέρει τον τίτλο «Αθέμιτος ανταγωνισμός και πράξεις που περιορίζουν τον ελεύθερο ανταγωνισμό» και περιλαμβάνεται επίσης στο κεφάλαιο II του κανονισμού, ορίζει τα εξής:

«1. Το εφαρμοστέο δίκαιο στην εξωσυμβατική ενοχή η οποία απορρέει από πράξη αθέμιτου ανταγωνισμού είναι το δίκαιο της χώρας στην οποία θίγονται ή ενδέχεται να θιγούν οι σχέσεις ανταγωνισμού ή τα συλλογικά συμφέροντα των καταναλωτών.

2. Αν πράξη αθέμιτου ανταγωνισμού θίγει αποκλειστικά τα συμφέροντα συγκεκριμένου ανταγωνιστή, εφαρμόζεται το άρθρο 4.

3. α) Το εφαρμοστέο δίκαιο σε εξωσυμβατική ενοχή η οποία απορρέει από περιορισμό του ανταγωνισμού είναι το δίκαιο της χώρας της οποίας η αγορά θίγεται ή είναι πιθανό να θιγεί.
- β) Όταν η αγορά θίγεται ή είναι πιθανό να θιγεί σε περισσότερες από μία χώρες, το πρόσωπο που ζητεί αποζημίωση και το οποίο ασκεί αγωγή ενώπιον του δικαστηρίου της κατοικίας του εναγομένου, μπορεί αντί αυτού να επιλέξει να στηρίξει την αγωγή του στο δίκαιο του επιληφθέντος δικαστηρίου, εφόσον η αγορά στο εν λόγω κράτος μέλος είναι μεταξύ των άμεσα και ουσιαστικά θιγομένων από τον περιορισμό του ανταγωνισμού εκ του οποίου απορρέει η εξωσυμβατική ενοχή στην οποία βασίζεται η αγωγή. Όταν ο ενάγων, σύμφωνα με τους εφαρμοστέους κανόνες περί δικαιοδοσίας, ασκεί αγωγή κατά περισσότερων του ενός εναγομένων ενώπιον του δικαστηρίου αυτού, μπορεί να επιλέξει να βασίσει την αγωγή του στο δίκαιο του δικαστηρίου αυτού μόνο όταν ο περιορισμός του ανταγωνισμού στον οποίο βασίζεται η αξίωση κατά των εναγομένων θίγει επίσης άμεσα και ουσιαστικά την αγορά της χώρας του δικαστηρίου αυτού.
4. Δεν χωρεί παρέκκλιση από το εφαρμοστέο σύμφωνα με το παρόν άρθρο δίκαιο δυνάμει συμφωνίας κατ' εφαρμογήν του άρθρου 14.»

14 Το άρθρο 14 του ίδιου κανονισμού φέρει τον τίτλο «Ελευθερία επιλογής δικαίου» και ορίζει τα ακόλουθα:

«1. Τα μέρη μπορούν να συμφωνήσουν την υπαγωγή της εξωσυμβατικής ενοχής στο δίκαιο που αυτά επιλέγουν:

α) με συμφωνία μεταγενέστερη της επέλευσης του ζημιογόνου γεγονότος·

ή

β) εφόσον όλα τα μέρη ασκούν εμπορική δραστηριότητα, επίσης με συμφωνία η οποία αποτέλεσε αντικείμενο ελεύθερης διαπραγμάτευσης πριν από την επέλευση του ζημιογόνου γεγονότος.

Η επιλογή αυτή πρέπει να είναι ρητή ή να συνάγεται με βεβαιότητα από τα δεδομένα της υπόθεσης και δεν θίγει δικαιώματα τρίτων.

2. Εφόσον, κατά τον χρόνο επέλευσης του ζημιογόνου γεγονότος, όλα τα σχετικά με την περίπτωση δεδομένα εντοπίζονται σε χώρα άλλη από εκείνη της οποίας το δίκαιο επελέγη, η επιλογή των μερών δεν θίγει την εφαρμογή των διατάξεων του δικαίου της άλλης αυτής χώρας, από τις οποίες δεν επιτρέπεται παρέκκλιση με συμφωνία.

3. Εφόσον, κατά τον χρόνο επέλευσης του ζημιογόνου γεγονότος, όλα τα σχετικά με την περίπτωση δεδομένα εντοπίζονται σε ένα ή περισσότερα κράτη μέλη, η επιλογή από τα μέρη εφαρμοστέου δικαίου άλλου από εκείνο κράτους μέλους δεν θίγει την εφαρμογή των διατάξεων του κοινοτικού δικαίου, από τις οποίες δεν επιτρέπεται παρέκκλιση με συμφωνία, ενδεχομένως όπως αυτές εφαρμόζονται στο κράτος μέλος του δικάζοντος δικαστή.»

15 Κατά το άρθρο 16 του εν λόγω κανονισμού, το οποίο φέρει τον τίτλο «Διατάξεις αμέσου εφαρμογής»:

«Ο παρών κανονισμός δεν περιορίζει την εφαρμογή των διατάξεων αναγκαστικού δικαίου της χώρας του δικάζοντος δικαστή, οι οποίες εφαρμόζονται ανεξαρτήτως του δικαίου που διέπει κατά τα άλλα την εξωσυμβατική ενοχή.»

Ο κανονισμός (ΕΚ) 2006/2004

- 16 Το άρθρο 3 του κανονισμού (ΕΚ) 2006/2004 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 27ης Οκτωβρίου 2004, σχετικά με τη συνεργασία μεταξύ των εθνικών αρχών που είναι αρμόδιες για την επιβολή της νομοθεσίας για την προστασία των καταναλωτών («κανονισμός για τη συνεργασία όσον αφορά την προστασία των καταναλωτών») (ΕΕ 2004, L 364, σ. 1), φέρει τον τίτλο «Ορισμοί» και ορίζει τα εξής:

«Για τους σκοπούς του παρόντος κανονισμού, νοούνται ως:

[...]

- β) «ενδοκοινοτική παράβαση»: κάθε ενέργεια ή παράλειψη που είναι αντίθετη με τη νομοθεσία για την προστασία των συμφερόντων των καταναλωτών, όπως αυτή ορίζεται στο στοιχείο α), η οποία βλάπτει ή ενδέχεται να βλάψει τα συλλογικά συμφέροντα των καταναλωτών που κατοικούν σε κράτος μέλος ή κράτη μέλη άλλα από το κράτος μέλος από το οποίο προήλθε η ενέργεια ή η παράλειψη ή στο οποίο πραγματοποιήθηκε, ή στο οποίο είναι εγκατεστημένος ο υπεύθυνος πωλητής ή προμηθευτής, ή στο οποίο μπορούν να βρεθούν αποδείξεις ή περιουσιακά στοιχεία που συνδέονται με την ενέργεια ή την παράλειψη·

[...]».

- 17 Το άρθρο 4 του εν λόγω κανονισμού φέρει τον τίτλο «Αρμόδιες αρχές» και ορίζει τα εξής:

- «1. Κάθε κράτος μέλος ορίζει τις αρμόδιες αρχές και το ενιαίο γραφείο σύνδεσης.
2. Κάθε κράτος μέλος δύναται, εφόσον απαιτείται για την εκπλήρωση των δυνάμει του παρόντος κανονισμού υποχρεώσεών του, να ορίζει άλλες δημόσιες αρχές. Δύναται επίσης να ορίζει φορείς που έχουν έννομο συμφέρον για την παύση ή την απαγόρευση των ενδοκοινοτικών παραβάσεων σύμφωνα με το άρθρο 8 παράγραφος 3.
3. Κάθε αρμόδια αρχή διαθέτει, υπό την επιφύλαξη της παραγράφου 4, αρμοδιότητες διεξαγωγής ερευνών και επιβολής της νομοθεσίας που είναι αναγκαίες για την εφαρμογή του παρόντος κανονισμού και ασκεί τις αρμοδιότητες αυτές σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο.
4. Οι αρμόδιες αρχές δύνανται να ασκούν τις αρμοδιότητες που αναφέρονται στην παράγραφο 3 σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο, είτε:
  - α) απευθείας υπό τη δική τους εξουσία είτε υπό την εποπτεία των δικαστικών αρχών· είτε
  - β) υποβάλλοντας αίτηση στα δικαστήρια που είναι αρμόδια για την έκδοση της αναγκαίας απόφασης, συμπεριλαμβανομένης, εφόσον ενδείκνυται, της άσκησης έφεσης στην περίπτωση ανεπιτυχούς έκβασης της αίτησης έκδοσης της αναγκαίας απόφασης.
5. Στο βαθμό που οι αρμόδιες αρχές ασκούν τις εξουσίες τους με την υποβολή αίτησης στα δικαστήρια σύμφωνα με την παράγραφο 4 στοιχείο β), τα δικαστήρια αυτά είναι αρμόδια για την έκδοση των αναγκαίων αποφάσεων.
6. Οι αρμοδιότητες που αναφέρονται στην παράγραφο 3 ασκούνται μόνο σε περίπτωση βάσιμης υπόνοιας περί ενδοκοινοτικής παράβασης και περιλαμβάνουν, τουλάχιστον, το δικαίωμα:
  - α) να έχουν πρόσβαση σε κάθε σχετικό έγγραφο, υπό οποιαδήποτε μορφή, το οποίο αφορά την ενδοκοινοτική παράβαση·
  - β) να απαιτούν την παροχή από οιονδήποτε σχετικών πληροφοριών όσον αφορά την ενδοκοινοτική παράβαση·

- γ) να διενεργούν τις απαιτούμενες επιτόπιες επιθεωρήσεις·
- δ) να απαιτούν γραπτώς την παύση της ενδοκοινοτικής παράβασης από τον ενδιαφερόμενο πωλητή ή προμηθευτή·
- ε) να λαμβάνουν από τον πωλητή ή τον προμηθευτή, που είναι υπεύθυνος για ενδοκοινοτική παράβαση, δέσμευση ότι θα παύσει η ενδοκοινοτική παράβαση· και να δημοσιοποιούν, κατά περίπτωση, τη σχετική δέσμευση·
- στ) να απαιτούν την παύση ή την απαγόρευση οποιασδήποτε ενδοκοινοτικής παράβασης, και να δημοσιοποιούν, κατά περίπτωση, τις σχετικές αποφάσεις·
- ζ) να απαιτούν από τον ηττηθέντα εναγόμενο να καταβάλει πληρωμές στο δημόσιο ταμείο ή σε οποιοδήποτε δικαιούχο προβλέπεται από την εθνική νομοθεσία ή δυνάμει αυτής, σε περίπτωση μη συμμόρφωσης με την απόφαση.

[...]»

Η οδηγία 2009/22/EK

- 18 Το άρθρο 2, παράγραφος 2, της οδηγίας 2009/22/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 23ης Απριλίου 2009, περί των αγωγών παραλείψεως στον τομέα της προστασίας των συμφερόντων των καταναλωτών (ΕΕ 2009, L 110, σ. 30), προβλέπει τα εξής:

«Η παρούσα οδηγία δεν θίγει τους κανόνες του ιδιωτικού διεθνούς δικαίου περί του εφαρμοστέου δικαίου, κατά τους οποίους εφαρμόζεται είτε το δίκαιο του κράτους μέλους προέλευσης της παράβασης, είτε το δίκαιο του κράτους μέλους όπου επήλθαν τα αποτελέσματά της.»

Η οδηγία 93/13

- 19 Η πέμπτη και η έκτη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας 93/13 έχουν ως εξής:

«[Εκτιμώντας] ότι, γενικά, ο καταναλωτής δεν γνωρίζει τους κανόνες δικαίου που ισχύουν στα άλλα κράτη μέλη σχετικά με τις συμβάσεις που αφορούν την πώληση αγαθών ή την παροχή υπηρεσιών· ότι η άγνοια αυτή μπορεί να [τον] αποθαρρύνει να προβεί σε αγορές αγαθών ή παροχής υπηρεσιών σ' αυτά τα κράτη μέλη·

ότι, προκειμένου να διευκολυνθεί η δημιουργία της εσωτερικής αγοράς και να διασφαλίζεται η προστασία του πολίτη ως καταναλωτή κατά την απόκτηση αγαθών και υπηρεσιών με συμβάσεις που διέπονται από την νομοθεσία κρατών μελών διάφορων του κράτους του καταναλωτή, είναι ουσιώδους σημασίας να καταργηθούν οι καταχρηστικές ρήτρες».

- 20 Το άρθρο 3 της οδηγίας αυτής προβλέπει τα εξής:

«1. Ρήτρα σύμβασης που δεν απετέλεσε αντικείμενο ατομικής διαπραγμάτευσης, θεωρείται καταχρηστική όταν παρά την απαίτηση καλής πίστης, δημιουργεί εις βάρος του καταναλωτή σημαντική ανισορροπία ανάμεσα στα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των μερών, τα απορρέοντα από τη σύμβαση.

[...]

3. Το παράρτημα περιέχει ενδεικτικό και μη εξαντλητικό κατάλογο ρητρών που είναι δυνατόν να κηρυχθούν καταχρηστικές.»

- 21 Το άρθρο 5 της εν λόγω οδηγίας ορίζει τα ακόλουθα:

«Στην περίπτωση συμβάσεων των οποίων όλες ή μερικές ρήτρες που προτείνονται στον καταναλωτή έχουν συνταχθεί εγγράφως, οι ρήτρες αυτές πρέπει να

συντάσσονται πάντοτε με σαφή και κατανοητό τρόπο. Σε περίπτωση αμφιβολίας για την έννοια μιας ρήτρας, επικρατεί η ευνοϊκότερη για τον καταναλωτή ερμηνεία. Αυτός ο ερμηνευτικός κανόνας δεν εφαρμόζεται στα πλαίσια των διαδικασιών που προβλέπονται στο άρθρο 7 παράγραφος 2.»

22 Το άρθρο 6 της οδηγίας 93/13 ορίζει τα εξής:

«1. Τα κράτη μέλη θεσπίζουν διατάξεις σύμφωνα με τις οποίες οι καταχρηστικές ρήτρες σύμβασης μεταξύ επαγγελματία και καταναλωτή, τηρουμένων των σχετικών όρων της εθνικής νομοθεσίας, δεν δεσμεύουν τους καταναλωτές, ενώ η σύμβαση εξακολουθεί να δεσμεύει τους συμβαλλόμενους, εάν μπορεί να υπάρξει και χωρίς τις καταχρηστικές ρήτρες.

2. Τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα ώστε να μην αίρεται η προστασία που παρέχει στον καταναλωτή η παρούσα οδηγία, λόγω του ότι επιλέγεται, ως δίκαιο που διέπει τη σύμβαση, δίκαιο τρίτης χώρας, εάν η σύμβαση έχει στενή σχέση με την επικράτεια των κρατών μελών.»

23 Το άρθρο 7 της οδηγίας αυτής έχει ως εξής:

«1. Τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε, προς το συμφέρον των καταναλωτών, καθώς και των ανταγωνιζόμενων επαγγελματιών, να υπάρχουν τα κατάλληλα και αποτελεσματικά μέσα, προκειμένου να πάψει η χρησιμοποίηση των καταχρηστικών ρητρών στις συμβάσεις που συνάπτονται από έναν επαγγελματία με καταναλωτές.

2. Τα μέσα αυτά περιλαμβάνουν διατάξεις που δίνουν σε άτομα ή οργανισμούς που έχουν, σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία, οριστεί ως έχοντες έννομο συμφέρον για την προστασία των καταναλωτών, τη δυνατότητα να προσφύγουν, σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο, ενώπιον των αρμοδίων δικαστηρίων ή διοικητικών οργάνων, τα οποία αποφαινόνται για το εάν συμβατικές ρήτρες, που έχουν καταρτιστεί με σκοπό τη γενικευμένη χρήση, έχουν καταχρηστικό χαρακτήρα και εφαρμόζουν τα κατάλληλα και αποτελεσματικά μέσα για να πάψει η χρησιμοποίηση των ρητρών αυτών.

[...]»

24 Το άρθρο 8 της εν λόγω οδηγίας προβλέπει τα εξής:

«Τα κράτη μέλη μπορούν να θεσπίζουν ή [να] διατηρούν, στον τομέα που διέπεται από την παρούσα οδηγία, αυστηρότερες διατάξεις σύμφωνες προς τη συνθήκη, για να εξασφαλιστεί μεγαλύτερη προστασία του καταναλωτή.»

25 Στο παράρτημα της οδηγίας 93/13 απαριθμούνται οι ρήτρες που αναφέρονται στο άρθρο 3, παράγραφος 3, της οδηγίας. Το σημείο 1, στοιχείο π', του παραρτήματος έχει ως εξής:

«Ρήτρες που έχουν σκοπό ή αποτέλεσμα:

[...]

π) να καταργούν, ή να παρεμποδίζουν την προσφυγή ενώπιον δικαστηρίου ή την άσκηση ενδίκων μέσων από τον καταναλωτή [...]».

Η οδηγία 95/46

26 Το άρθρο 4 της οδηγίας 95/46 φέρει τον τίτλο «Εφαρμοστέο εθνικό δίκαιο» και ορίζει τα εξής:

«1. Κάθε κράτος μέλος εφαρμόζει τις εθνικές διατάξεις που θεσπίζει δυνάμει της παρούσας οδηγίας σε κάθε επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, εφόσον:

- α) η επεξεργασία εκτελείται στα πλαίσια των δραστηριοτήτων υπευθύνου εγκατεστημένου στο έδαφος του κράτους μέλους. Όταν ο ίδιος υπεύθυνος είναι εγκατεστημένος στο έδαφος περισσότερων του ενός κρατών μελών, πρέπει να λαμβάνει τα αναγκαία μέτρα ώστε να εξασφαλίζεται ότι κάθε εγκατάστασή του πληροί τις απαιτήσεις που προβλέπει η εφαρμοστέα εθνική νομοθεσία·
- β) ο υπεύθυνος δεν είναι εγκατεστημένος στο έδαφος του κράτους μέλους, αλλά σε τόπο όπου εφαρμόζεται η εθνική του νομοθεσία δυνάμει του δημοσίου διεθνούς δικαίου·
- γ) ο υπεύθυνος της επεξεργασίας δεν είναι εγκατεστημένος στο έδαφος της Κοινότητας και για τους σκοπούς της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα προσφεύγει σε μέσα, αυτοματοποιημένα ή όχι, ευρισκόμενα στο έδαφος του εν λόγω κράτους μέλους, εκτός εάν τα μέσα αυτά χρησιμοποιούνται μόνο με σκοπό τη διέλευση από το έδαφος της Ευρωπαϊκής Κοινότητας.

2. Στην περίπτωση που αναφέρεται στην παράγραφο 1, στοιχείο γ', ο υπεύθυνος της επεξεργασίας πρέπει να υποδείξει έναν αντιπρόσωπο εγκατεστημένο στο έδαφος του εν λόγω κράτους μέλους. Δεν θίγεται η τυχόν ανάληψη νομικών ενεργειών κατά του ιδίου του υπευθύνου της επεξεργασίας.»

Το αυστριακό δίκαιο

- 27 Το άρθρο 6 του Konsumentenschutzgesetz (νόμου περί προστασίας των καταναλωτών), της 8ης Μαρτίου 1979 (BGBl. 140/1979), φέρει τον τίτλο «Παράνομα στοιχεία της συμβάσεως» και, στην παράγραφο 3, ορίζει ότι συμβατικός όρος ο οποίος περιλαμβάνεται στους γενικούς όρους συναλλαγών ή σε τυποποιημένα έντυπα συμβάσεων είναι άκυρος αν έχει συνταχθεί κατά τρόπο ασαφή ή ακατανόητο.
- 28 Κατά το άρθρο 13bis του νόμου αυτού, το άρθρο 6 του ίδιου νόμου έχει εφαρμογή για την προστασία του καταναλωτή, ανεξαρτήτως του δικαίου που διέπει τη σύμβαση, εφόσον η σύμβαση έχει συναφθεί στο πλαίσιο δραστηριότητας η οποία έχει ως αντικείμενο τη σύναψη τέτοιων συμβάσεων και ασκείται στην Αυστρία από την επιχείρηση ή από διαμεσολαβητή που η επιχείρηση χρησιμοποιεί για τον σκοπό αυτόν.

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

- 29 Η Amazon EU είναι εταιρία που εδρεύει στο Λουξεμβούργο, ανήκει σε διεθνή όμιλο εξ αποστάσεως πωλήσεων και, μεταξύ άλλων δραστηριοτήτων, απευθύνεται στους καταναλωτές που κατοικούν στην Αυστρία, μέσω ιστότοπου με την κατάληξη «.de», και συνάπτει με αυτούς συμβάσεις ηλεκτρονικών πωλήσεων. Η εταιρία δεν έχει ούτε έδρα ούτε εγκατάσταση στην Αυστρία.
- 30 Έως τα μέσα του 2012 οι γενικοί όροι που περιλαμβάνονταν στις συμβάσεις που συνάπτονταν με τους καταναλωτές αυτούς είχαν ως εξής:

«1. Η Amazon.de δεν αναγνωρίζει εναλλακτικούς όρους εκ μέρους του αγοραστή, εκτός εάν έχει εγκρίνει ρητώς και εγγράφως την εφαρμογή τους.

[...]

6. Σε περίπτωση πληρωμής επί πιστώσει, καθώς και σε διάφορες άλλες περιπτώσεις, όταν αυτό δικαιολογείται, η Amazon.de εξακριβώνει και αξιολογεί τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα των πελατών και ανταλλάσσει δεδομένα με άλλες επιχειρήσεις εντός του ομίλου της Amazon, με γραφεία οικονομικών πληροφοριών και, κατά περίπτωση, με την Bürgel Wirtschaftsinformationen GmbH & Co. KG, Postfach 5001 66, 22701, Αμβούργο, Γερμανία.

[...]

9. Προκειμένου να εγκρίνουμε την αγορά επί πιστώσει ως τρόπο πληρωμής, χρησιμοποιούμε –πέραν των δικών μας δεδομένων– τιμές πιθανότητας σχετικές με την εκτίμηση του πιστωτικού κινδύνου, τις οποίες λαμβάνουμε από την Bürger Wirtschaftsinformationen GmbH & Co. KG, Gasstraße 18, 22761 Αμβούργο, καθώς και από την informa Solutions GmbH, Rheinstraße 99, 76532 Μπάντεν-Μπάντεν. [(Γερμανία)]. Οι εν λόγω εταιρίες χρησιμοποιούνται επίσης προς επιβεβαίωση των στοιχείων διευθύνσεως που δηλώνετε.

[...]

11. Αν ο χρήστης αποφασίσει να αναρτήσει ορισμένο περιεχόμενο στον ιστότοπο Amazon.de (για παράδειγμα, αξιολογήσεις πελατών), τότε παραχωρεί στην Amazon, για όλη τη διάρκεια ισχύος του βασικού δικαιώματος, χωρίς χρονικούς και τοπικούς περιορισμούς, άδεια εκμεταλλεύσεως του σχετικού περιεχομένου για κάθε σκοπό, είτε online είτε με άλλον τρόπο.

12. Εφαρμοστέο είναι το δίκαιο του Λουξεμβούργου, αποκλεισμένης της Συμβάσεως των Ηνωμένων Εθνών για τις διεθνείς πωλήσεις κινητών πραγμάτων (ΔΠΚΠ).»

- 31 Η VKI, φορέας που νομιμοποιείται να ασκήσει αγωγές παραλείψεως υπό την έννοια της οδηγίας 2009/22, άσκησε αγωγή ενώπιον αυστριακού δικαστηρίου κατά της χρήσεως του συνόλου των ρητρών που περιλαμβάνονταν στους ανωτέρω γενικούς όρους και υπέβαλε συγχρόνως αίτημα δημοσιεύσεως της αποφάσεως που θα εκδιδόταν, φρονώντας ότι όλες αυτές οι ρήτρες ήταν αντίθετες στη νομοθεσία και τα συναλλακτικά ήθη.
- 32 Το πρωτοβάθμιο δικαστήριο έκανε δεκτή την αγωγή στο σύνολό της, με εξαίρεση το κεφάλαιο που αφορούσε τη ρήτρα 8, σχετικά με την καταβολή πρόσθετου ποσού σε περίπτωση πληρωμής επί πιστώσει. Το δικαστήριο αυτό, στηριζόμενη στην κατ' αρχήν εφαρμογή του κανονισμού Ρώμη I, έκρινε, βάσει του άρθρου 6, παράγραφος 2, του κανονισμού αυτού, ότι η ρήτρα 12, σχετικά με την επιλογή του εφαρμοστέου δικαίου, ήταν άκυρη, με το σκεπτικό ότι η επιλογή του εφαρμοστέου δικαίου δεν μπορεί να οδηγήσει σε αποστέρηση του καταναλωτή από την προστασία την οποία του εγγυάται η νομοθεσία του κράτους μέλους της συνήθους διαμονής του. Το εν λόγω δικαστήριο έκρινε, ως εκ τούτου, ότι το κύρος των λοιπών ρητρών έπρεπε να εξεταστεί βάσει του αυστριακού δικαίου. Τέλος, όσον αφορά τις ρήτρες 6, 9 και 11, το πρωτοβάθμιο δικαστήριο επισήμανε ότι μόνο τα ζητήματα που αφορούσαν την προστασία των δεδομένων έπρεπε να κριθούν βάσει του ισχύοντος λουξεμβουργιανού δικαίου, δεδομένου ότι ο κανονισμός Ρώμη I δεν αποκλείει την εφαρμογή της οδηγίας 95/46.
- 33 Το δευτεροβάθμιο δικαστήριο, ενώπιον του οποίου προσέφυγαν οι δύο διάδικοι της κύριας δίκης, εξαφάνισε την πρωτόδικη απόφαση και ανέπεμψε την υπόθεση ενώπιον του πρωτοβάθμιου δικαστηρίου για νέα εξέταση. Το δευτεροβάθμιο δικαστήριο έκρινε ότι κρίσιμος για τον καθορισμό του εφαρμοστέου δικαίου ήταν ο κανονισμός Ρώμη I και εξέτασε επί της ουσίας μόνο τη ρήτρα 12, σχετικά με την επιλογή του εφαρμοστέου δικαίου. Έκρινε επ' αυτού ότι το άρθρο 6, παράγραφος 2, του κανονισμού αυτού δεν μπορεί να οδηγήσει στο συμπέρασμα ότι η ρήτρα είναι παράνομη και ότι, βάσει του άρθρου 10, παράγραφος 1, του εν λόγω κανονισμού, η ρήτρα έπρεπε να αναλυθεί βάσει του λουξεμβουργιανού δικαίου. Το δευτεροβάθμιο δικαστήριο κάλεσε το πρωτοβάθμιο δικαστήριο να προβεί στην ανάλυση αυτή και παρατήρησε, στη συνέχεια, ότι αν η ρήτρα κριθεί νόμιμη βάσει του λουξεμβουργιανού δικαίου, τότε και οι λοιπές ρήτρες θα πρέπει να αξιολογηθούν βάσει του δικαίου αυτού και θα πρέπει να γίνει σύγκριση με το αυστριακό δίκαιο προκειμένου να καθοριστεί η ευνοϊκότερη νομοθεσία κατά την έννοια του άρθρου 6, παράγραφος 2, του κανονισμού Ρώμη I.
- 34 Το Oberster Gerichtshof (Ανώτατο Δικαστήριο, Αυστρία), ενώπιον του οποίου προσέφυγε η VKI, διερωτάται ποιο είναι το εφαρμοστέο δίκαιο στην υπόθεση της κύριας δίκης. Υπό τις συνθήκες αυτές, το δικαστήριο αυτό αποφάσισε να αναστείλει τη διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

- «1) Πρέπει το εφαρμοστέο δίκαιο επί αγωγής παραλείψεως κατά την έννοια της οδηγίας 2009/22 να καθορίζεται με βάση το άρθρο 4 του κανονισμού Ρώμη II, όταν η αγωγή βάλλει κατά της χρήσεως παράνομων συμβατικών ρητρών από επιχείρηση εγκατεστημένη σε ορισμένο κράτος μέλος η οποία, στο πλαίσιο του ηλεκτρονικού εμπορίου, συνάπτει συμβάσεις με καταναλωτές εγκατεστημένους σε άλλα κράτη μέλη και ιδίως στο κράτος του δικάζοντος δικαστή;
- 2) Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως στο πρώτο ερώτημα:
- α) Πρέπει να θεωρείται ως κράτος επελεύσεως της ζημίας (άρθρο 4, παράγραφος 1, του κανονισμού Ρώμη II) κάθε κράτος προς το οποίο κατευθύνεται η επιχειρηματική δραστηριότητα της εναγομένης επιχειρήσεως, με αποτέλεσμα να επιβάλλεται να κρίνονται οι προσβαλλόμενες ρήτρες με βάση το δίκαιο του κράτους αυτού, όταν ο έχων ενεργητική νομιμοποίηση φορέας βάλλει κατά της χρήσεως των ρητρών αυτών στις εμπορικές συναλλαγές με καταναλωτές εγκατεστημένους στο εν λόγω κράτος;
  - β) Υφίσταται προδήλως στενότερος δεσμός (άρθρο 4, παράγραφος 3, του κανονισμού Ρώμη II) με το δίκαιο του κράτους στο οποίο είναι εγκατεστημένη η εναγομένη επιχείρηση, όταν οι όροι των συναλλαγών της προβλέπουν ότι επί των συμβάσεων που συνάπτει η επιχείρηση είναι εφαρμοστέο το δίκαιο του κράτους αυτού;
  - γ) Έχει μια τέτοια ρήτρα επιλογής δικαίου ως συνέπεια ότι οι προσβαλλόμενες συμβατικές ρήτρες πρέπει, για άλλους λόγους, να εξεταστούν με βάση το δίκαιο του κράτους στο οποίο είναι εγκατεστημένη η εναγομένη επιχείρηση;
- 3) Σε περίπτωση αρνητικής απαντήσεως στο πρώτο ερώτημα:
- Πώς πρέπει να καθορίζεται το εφαρμοστέο δίκαιο επί αγωγής παραλείψεως;
- 4) Ανεξαρτήτως της απαντήσεως στα προηγούμενα ερωτήματα:
- α) Είναι καταχρηστική, κατά την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13, ρήτρα περιεχόμενη στους γενικούς όρους συναλλαγών, η οποία ορίζει ότι επί συμβάσεως συναφθείσας, στο πλαίσιο του ηλεκτρονικού εμπορίου, μεταξύ καταναλωτή και επιχειρήσεως εγκατεστημένης σε άλλο κράτος μέλος εφαρμόζεται το δίκαιο του κράτους εγκαταστάσεως της εν λόγω επιχειρήσεως;
  - β) Έχει το άρθρο 4, παράγραφος 1, στοιχείο α', της οδηγίας 95/46 την έννοια ότι η επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα εκ μέρους επιχειρήσεως η οποία συνάπτει συμβάσεις, στο πλαίσιο του ηλεκτρονικού εμπορίου, με καταναλωτές εγκατεστημένους σε άλλα κράτη μέλη, υπόκειται, ανεξαρτήτως του κατά τα λοιπά εφαρμοστέου δικαίου, αποκλειστικώς στο δίκαιο του κράτους μέλους όπου βρίσκεται η εγκατάσταση της επιχειρήσεως στο πλαίσιο της οποίας πραγματοποιείται η επεξεργασία ή μήπως η επιχείρηση αυτή οφείλει να τηρεί επίσης τους περί προστασίας δεδομένων κανόνες των κρατών μελών προς τα οποία κατευθύνεται η επιχειρηματική της δραστηριότητα;»

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

Επί των τριών πρώτων ερωτημάτων

- 35 Με τα τρία πρώτα ερωτήματα, τα οποία πρέπει να εξεταστούν μαζί, το αιτούν δικαστήριο ερωτά, κατ' ουσίαν, πώς πρέπει να ερμηνευτούν οι κανονισμοί Ρώμη I και Ρώμη II προς καθορισμό του εφαρμοστέου δικαίου ή των εφαρμοστέων δικαίων σε αγωγή παραλείψεως, υπό την έννοια της οδηγίας 2009/22, κατά της χρήσεως

φερόμενων ως παράνομων συμβατικών ρητρών από επιχείρηση εγκατεστημένη σε κράτος μέλος η οποία στο πλαίσιο ηλεκτρονικού εμπορίου συνάπτει συμβάσεις με καταναλωτές που κατοικούν σε άλλα κράτη μέλη και ιδίως στο κράτος του δικάζοντος δικαστή.

- 36 Υπογραμμίζεται προκαταρκτικώς ότι, όσον αφορά τα πεδία εφαρμογής των κανονισμών Ρώμη I και Ρώμη II, οι έννοιες «συμβατική ενοχή» και «εξωσυμβατική ενοχή» στους εν λόγω κανονισμούς πρέπει να ερμηνεύονται αυτοτελώς, με γνώμονα ιδίως την οικονομία και τους σκοπούς των εν λόγω κανονισμών. Πρέπει να ληφθεί επίσης υπόψη, σύμφωνα με την αιτιολογική σκέψη 7 αμφότερων των κανονισμών, ο σκοπός της εφαρμογής των κανονισμών αυτών κατά τρόπο συνεκτικό τόσο μεταξύ τους όσο και σε σχέση με τον κανονισμό 44/2001 (στο εξής: κανονισμός Βρυξέλλες I), στο άρθρο 5 του οποίου γίνεται διάκριση μεταξύ διαφορών εκ συμβάσεως και ενοχών εξ αδικοπραξίας ή οιονεί αδικοπραξίας (βλ. απόφαση της 21ης Ιανουαρίου 2016, ERGO Insurance και Gjensidige Baltic, C-359/14 και C-475/14, EU:C:2016:40, σκέψη 43).
- 37 Όσον αφορά τον όρο «εξωσυμβατική ενοχή» κατά το άρθρο 1 του κανονισμού Ρώμη II, υπενθυμίζεται ότι η έννοια της «ενοχής εξ αδικοπραξίας ή οιονεί αδικοπραξίας», κατά το άρθρο 5, σημείο 3, του κανονισμού Βρυξέλλες I, καλύπτει οποιαδήποτε αξίωση έχει έρεισμα στην ευθύνη του εναγομένου και δεν αφορά «διαφορές εκ συμβάσεως», κατά την έννοια του άρθρου 5, σημείο 1, του κανονισμού αυτού (απόφαση της 21ης Ιανουαρίου 2016, ERGO Insurance και Gjensidige Baltic, C-359/14 και C-475/14, EU:C:2016:40, σκέψη 45).
- 38 Στο πλαίσιο της Συμβάσεως της 27ης Σεπτεμβρίου 1968 για τη διεθνή δικαιοδοσία και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις (ΕΕ 1982, L 388, σ. 7, στο εξής: Σύμβαση των Βρυξελλών), το Δικαστήριο έχει ήδη κρίνει ότι η για προληπτικούς λόγους αγωγή, που ασκείται από ένωση προστασίας των καταναλωτών με σκοπό να απαγορευθεί η εκ μέρους εμπόρου χρήση ρητρών, που κρίνονται ως καταχρηστικές, στις συμβάσεις με ιδιώτες, αποτελεί αγωγή εξ αδικοπραξίας ή οιονεί αδικοπραξίας κατά την έννοια του άρθρου 5, σημείο 3, της εν λόγω Συμβάσεως (απόφαση της 1ης Οκτωβρίου 2002, Henkel, C-167/00, EU:C:2002:555, σκέψη 50), ερμηνεία η οποία ισχύει και για τον κανονισμό Βρυξέλλες I (βλ., υπ' αυτή την έννοια, απόφαση της 13ης Μαρτίου 2014, Brogsitter, C-548/12, EU:C:2014:148, σκέψη 19).
- 39 Υπό το πρίσμα του σκοπού της συνεκτικής εφαρμογής της νομοθεσίας, που υπομνήσθηκε στη σκέψη 36 της παρούσας αποφάσεως, η εκτίμηση ότι στην εξωσυμβατική ευθύνη εμπίπτουν, στον τομέα της προστασίας του καταναλωτή, και οι προσβολές της έννομης τάξεως που προκαλούνται με τη χρήση καταχρηστικών ρητρών την οποία, βάσει της αποστολής τους, εμποδίζουν οι οργανώσεις προστασίας καταναλωτών (βλ., υπ' αυτή την έννοια, απόφαση της 1ης Οκτωβρίου 2002, Henkel, C-167/00, EU:C:2002:555, σκέψη 42), μπορεί να ισχύσει και κατά την ερμηνεία των κανονισμών Ρώμη I και Ρώμη II. Πρέπει, επομένως, να θεωρηθεί ότι η αγωγή παραλείψεως της οδηγίας 2009/22 αφορά εξωσυμβατική ενοχή η οποία απορρέει από αδικοπραξία κατά την έννοια του κεφαλαίου II του κανονισμού Ρώμη II.
- 40 Το άρθρο 6, παράγραφος 1, του κανονισμού αυτού, που περιλαμβάνεται στο κεφάλαιο II του κανονισμού, καθιερώνει, ως ειδικό κανόνα σχετικά με τις εξωσυμβατικές ενοχές που απορρέουν από πράξη αθέμιτου ανταγωνισμού, την αρχή της εφαρμογής του δικαίου της χώρας εντός της οποίας θίγονται ή ενδέχεται να θιγούν οι σχέσεις ανταγωνισμού ή τα συλλογικά συμφέροντα των καταναλωτών.
- 41 Συναφώς, από την αιτιολογική σκέψη 21 του κανονισμού Ρώμη II προκύπτει ότι, με το άρθρο 6, παράγραφος 1, του κανονισμού αυτού, εξειδικεύεται, στον ειδικότερο τομέα του αθέμιτου ανταγωνισμού, η αρχή *lex loci damni* που καθιερώνεται από το άρθρο 4, παράγραφος 1, του εν λόγω κανονισμού.
- 42 Όπως επισήμανε ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 73 των προτάσεών του, ο αθέμιτος ανταγωνισμός υπό την έννοια του άρθρου 6, παράγραφος 1, του κανονισμού Ρώμη II περιλαμβάνει τη χρήση καταχρηστικών ρητρών σε γενικούς

όρους πωλήσεως εφόσον η χρήση τους ενδέχεται να θίξει τα συλλογικά συμφέροντα των καταναλωτών ως ομάδας και, επομένως, να επηρεάσει τις συνθήκες ανταγωνισμού στην αγορά.

- 43 Σε περίπτωση αγωγής παραλείψεως της οδηγίας 2009/22, η χώρα εντός της οποίας θίγονται τα συλλογικά συμφέροντα των καταναλωτών υπό την έννοια του άρθρου 6, παράγραφος 1, του κανονισμού Ρώμη II είναι η χώρα στην οποία κατοικούν οι καταναλωτές προς τους οποίους απευθύνονται οι δραστηριότητες της επιχείρησης και των οποίων τα συμφέροντα προασπίζεται η ένωση προστασίας καταναλωτών που ασκεί την αγωγή αυτή.
- 44 Διευκρινίζεται ότι δεν θα μπορούσε να οδηγήσει σε διαφορετικό συμπέρασμα το άρθρο 4, παράγραφος 3, του κανονισμού Ρώμη II, κατά το οποίο αν από το σύνολο των περιστάσεων συνάγεται ότι η αδικοπραξία εμφανίζει προδήλως στενότερο δεσμό με χώρα άλλη από εκείνη που ορίζεται στο άρθρο 4, παράγραφος 1, του κανονισμού αυτού, τότε εφαρμόζεται το δίκαιο της χώρας αυτής.
- 45 Πράγματι, όπως επισήμανε ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 77 των προτάσεών του, ο εναλλακτικός κανόνας που θεσπίζεται στο άρθρο 4, παράγραφος 3, του κανονισμού Ρώμη II δεν είναι προσαρμοσμένος για τον τομέα του αθέμιτου ανταγωνισμού, δεδομένου ότι το άρθρο 6, παράγραφος 1, του κανονισμού αυτού αποσκοπεί στην προστασία των συλλογικών συμφερόντων –τα οποία υπερβαίνουν το πλαίσιο των σχέσεων μεταξύ των διαδίκων– προβλέποντας κανόνα ειδικά προσαρμοσμένο προς τούτο. Ο σκοπός αυτός θα διακυβευόταν αν επιτρεπόταν η ματαίωση της εφαρμογής του κανόνα αυτού βάσει προσωπικών συνδετικών στοιχείων μεταξύ των διαδίκων.
- 46 Εν πάση περιπτώσει, δεν μπορεί να αποτελέσει έναν τέτοιο προδήλως στενότερο δεσμό το γεγονός ότι στους γενικούς όρους της Amazon EU προβλέπεται ότι στις συμβάσεις που συνάπτει εφαρμόζεται το δίκαιο της χώρας στην οποία έχει την έδρα της.
- 47 Σε διαφορετική περίπτωση ένας επαγγελματίας όπως η Amazon EU θα μπορούσε de facto, μέσω μιας τέτοιας ρήτρας, να επιλέξει το δίκαιο που θα διέπει μια εξωσυμβατική ενοχή και θα μπορούσε κατ' αυτόν τον τρόπο να παρακάμψει τις σχετικές προϋποθέσεις του άρθρου 14, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, στοιχείο α', του κανονισμού Ρώμη II.
- 48 Πρέπει, συνεπώς, να θεωρηθεί ότι το εφαρμοστέο δίκαιο σε αγωγή παραλείψεως κατά την έννοια της οδηγίας 2009/22 πρέπει να προσδιορίζεται, με την επιφύλαξη του άρθρου 1, παράγραφος 3, του κανονισμού Ρώμη II, βάσει του άρθρου 6, παράγραφος 1, του κανονισμού αυτού, όταν με την αγωγή προβάλλεται ότι παραβιάστηκε νομοθεσία που αποσκοπεί στην προστασία των συμφερόντων των καταναλωτών από τη χρήση καταχρηστικών ρητών στους γενικούς όρους πωλήσεως.
- 49 Αντιθέτως, το εφαρμοστέο δίκαιο για την εξέταση της καταχρηστικότητας των ρητρών που περιλαμβάνονται στις συμβάσεις που συνάπτονται με καταναλωτές και αποτελούν το αντικείμενο αγωγής παραλείψεως πρέπει να καθορίζεται αυτοτελώς, βάσει της φύσεως των ρητρών αυτών. Συνεπώς, σε περίπτωση που με την αγωγή παραλείψεως σκοπείται να αποτραπεί η ενσωμάτωση τέτοιων ρητρών στις συμβάσεις που συνάπτονται με καταναλωτές για τη δημιουργία συμβατικών υποχρεώσεων, τότε το εφαρμοστέο δίκαιο για την αξιολόγηση των ρητρών αυτών πρέπει να καθορίζεται βάσει του κανονισμού Ρώμη I.
- 50 Εν προκειμένω, οι ρήτρες που προβάλλεται ότι είναι καταχρηστικές και οι οποίες αποτελούν το αντικείμενο της αγωγής παραλείψεως της κύριας δίκης έχουν, έναντι των καταναλωτών στους οποίους απευθύνονται, τον χαρακτήρα συμβατικών ενοχών κατά την έννοια του άρθρου 1, παράγραφος 1, του κανονισμού Ρώμη I.
- 51 Το συμπέρασμα αυτό ουδόλως αναιρείται από το γεγονός ότι για την αμφισβήτηση του κύρους των ρητρών αυτών έχει ασκηθεί συλλογική αγωγή. Πράγματι, το ότι η αγωγή αυτή δεν αφορά συγκεκριμένες ατομικές συμβάσεις που έχουν πράγματι

συναφθεί αποτελεί ίδιον μιας τέτοιας συλλογικής και προληπτικής αγωγής στο πλαίσιο της οποίας πραγματοποιείται αφηρημένος έλεγχος.

- 52 Συνεπώς, για τον προσδιορισμό του εφαρμοστέου δικαίου πρέπει να γίνεται διάκριση μεταξύ, αφενός, της αξιολογήσεως των επίμαχων ρητρών και, αφετέρου, της αγωγής παραλείψεως που αφορά την παύση της χρήσεως των ρητρών αυτών και η οποία ασκείται από ένωση όπως η VKI.
- 53 Η διάκριση αυτή απαιτείται προκειμένου να διασφαλίζεται η ομοιόμορφη εφαρμογή των κανονισμών Ρώμη I και Ρώμη II. Επιπλέον, με τη χρήση αυτόνομου συνδέσμου για τις επίμαχες ρήτρες εξασφαλίζεται ότι το εφαρμοστέο δίκαιο δεν θα διαφοροποιείται ανάλογα με το είδος της αγωγής που επιλέγεται.
- 54 Αν, στο πλαίσιο δίκης που κινείται κατόπιν ασκήσεως συλλογικής αγωγής, οι επίμαχες συμβατικές ρήτρες έπρεπε να εξεταστούν υπό το πρίσμα του δικαίου που ορίζεται ως εφαρμοστέο από το άρθρο 6, παράγραφος 1, του κανονισμού Ρώμη II, θα υπήρχε ο κίνδυνος τα κριτήρια αξιολογήσεως να είναι διαφορετικά από αυτά που θα χρησιμοποιούνταν στο πλαίσιο ατομικής δίκης που θα κινούσε ένας μεμονωμένος καταναλωτής.
- 55 Πράγματι, όσον αφορά την εξέταση των ρητρών στο πλαίσιο ατομικής δίκης που κινείται από καταναλωτή, το δίκαιο που είναι εφαρμοστέο, ως δίκαιο της συμβάσεως, μπορεί να είναι διαφορετικό από το δίκαιο που είναι εφαρμοστέο, ως δίκαιο της αδικοπραξίας, στην αγωγή παραλείψεως. Παρατηρείται, συναφώς, ότι το επίπεδο προστασίας των καταναλωτών εξακολουθεί να διαφέρει από ένα κράτος μέλος σε άλλο, σύμφωνα με το άρθρο 8 της οδηγίας 93/13, με αποτέλεσμα, ακόμη και αν όλες οι λοιπές συνθήκες είναι ίδιες, η αξιολόγηση της ρήτρας να είναι ενδεχομένως διαφορετική, λόγω του εφαρμοστέου δικαίου.
- 56 Αν γινόταν διαφορετική σύνδεση της ρήτρας, από πλευράς του εφαρμοστέου δικαίου, ανάλογα με το είδος του ένδικου βοηθήματος που ασκείται, τότε δεν θα ίσχυε πλέον η σύμπτωση της αποφάνσεως τόσο επί συλλογικών όσο και επί ατομικών αγωγών, την οποία καθιέρωσε το Δικαστήριο υποχρεώνοντας τα εθνικά δικαστήρια να αντλούν αυτεπαγγέλτως, και για το μέλλον, όλες τις συνέπειες που προβλέπονται από το εθνικό δίκαιο από την αναγνώριση της καταχρηστικότητας μιας ρήτρας η οποία περιλαμβάνεται στους γενικούς όρους των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές στο πλαίσιο αγωγής παραλείψεως, προκειμένου μια τέτοια ρήτρα να μην δεσμεύει τους καταναλωτές που έχουν συνάψει σύμβαση στην οποία περιλαμβάνονται οι γενικοί αυτοί όροι (βλ. απόφαση της 26ης Απριλίου 2012, Intel, C-472/10, EU:C:2012:242, σκέψη 43).
- 57 Η έλλειψη συνοχής που θα προκαλούνταν από τη διαφορετική σύνδεση της ρήτρας ανάλογα με το είδος του ασκούμενου ένδικου βοηθήματος θα έθιγε τον σκοπό των οδηγιών 2009/22 και 93/13, ο οποίος συνίσταται στον αποτελεσματικό τερματισμό της χρήσεως καταχρηστικών ρητρών.
- 58 Από τα ανωτέρω προκύπτει ότι το εφαρμοστέο δίκαιο σε αγωγή παραλείψεως, κατά την έννοια της οδηγίας 2009/22, πρέπει να καθορίζεται βάσει του άρθρου 6, παράγραφος 1, του κανονισμού Ρώμη II όταν προβάλλεται παράβαση νομοθεσίας η οποία σκοπεύει στην προστασία των συμφερόντων των καταναλωτών από τη χρήση καταχρηστικών ρητρών στους γενικούς όρους πωλήσεως, ενώ το εφαρμοστέο δίκαιο κατά την αξιολόγηση συγκεκριμένης συμβατικής ρήτρας πρέπει πάντα να καθορίζεται κατ' εφαρμογήν του κανονισμού Ρώμη I, είτε πρόκειται για ατομική αγωγή είτε για συλλογική αγωγή.
- 59 Διευκρινίζεται, πάντως, ότι, κατά την αξιολόγηση της καταχρηστικότητας συγκεκριμένης συμβατικής ρήτρας στο πλαίσιο αγωγής παραλείψεως, από το άρθρο 6, παράγραφος 2, του κανονισμού Ρώμη I προκύπτει ότι η επιλογή του εφαρμοστέου δικαίου δεν μπορεί να θίξει την εφαρμογή των διατάξεων αμέσου εφαρμογής του δικαίου της χώρας στη οποία κατοικούν οι καταναλωτές τα συμφέροντα των οποίων προστατεύονται με τη συγκεκριμένη αγωγή. Οι διατάξεις αυτές μπορούν να

περιλαμβάνουν τις διατάξεις που μεταφέρουν στο εθνικό δίκαιο την οδηγία 93/13 στον βαθμό που διασφαλίζουν, σύμφωνα με το άρθρο 8 της οδηγίας αυτής, υψηλότερο επίπεδο προστασίας του καταναλωτή.

- 60 Κατά συνέπεια, στα τρία πρώτα ερωτήματα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι οι κανονισμοί Ρώμη I και Ρώμη II έχουν την έννοια, με την επιφύλαξη του άρθρου 1, παράγραφος 3, καθενός από τους κανονισμούς αυτούς, ότι το εφαρμοστέο δίκαιο σε αγωγή παραλείψεως, κατά την έννοια της οδηγίας 2009/22, κατά της χρήσεως φερόμενων ως παράνομων συμβατικών ρητρών από επιχείρηση εγκατεστημένη σε κράτος μέλος η οποία στο πλαίσιο του ηλεκτρονικού εμπορίου συνάπτει συμβάσεις με καταναλωτές εγκατεστημένους σε άλλα κράτη μέλη, και ιδίως στο κράτος του δικάζοντος δικαστή, πρέπει να καθορίζεται βάσει του άρθρου 6, παράγραφος 1, του κανονισμού Ρώμη II, ενώ το εφαρμοστέο δίκαιο για την αξιολόγηση συγκεκριμένης συμβατικής ρήτρας πρέπει πάντα να καθορίζεται κατ' εφαρμογήν του κανονισμού Ρώμη I, είτε πρόκειται για ατομική αγωγή είτε για συλλογική αγωγή.

Επί του τετάρτου ερωτήματος, υπό α

- 61 Με το τέταρτο ερώτημα, υπό α, το αιτούν δικαστήριο ερωτά αν είναι καταχρηστική, υπό την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13, ρήτρα που περιλαμβάνεται στους γενικούς όρους πώλησεως σε σύμβαση συναπτόμενη με ηλεκτρονικά μέσα μεταξύ επαγγελματία και καταναλωτή και προβλέπει ότι η σύμβαση διέπεται από το δίκαιο του κράτους μέλους της έδρας του επαγγελματία.
- 62 Από την τελευταία αυτή διάταξη προκύπτει ότι συμβατική ρήτρα η οποία δεν αποτέλεσε αντικείμενο ατομικής διαπραγματεύσεως θεωρείται καταχρηστική όταν δημιουργεί σε βάρος του καταναλωτή, παρά την απαίτηση καλής πίστωσης, σημαντική ανισορροπία μεταξύ των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων των μερών.
- 63 Το άρθρο 3, παράγραφος 2, της οδηγίας 93/13 διευκρινίζει ότι θεωρείται πάντοτε ότι η ρήτρα δεν αποτέλεσε αντικείμενο ατομικής διαπραγματεύσεως όταν αυτή συντάχθηκε εκ των προτέρων από τον επαγγελματία και, ως εκ τούτου, ο καταναλωτής δεν μπόρεσε να επηρεάσει το περιεχόμενό της, ιδίως στο πλαίσιο συμβάσεως προσχωρήσεως. Όπως επισήμανε ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 84 των προτάσεών του, γενικοί όροι πώλησεως όπως οι επίμαχοι στη διαφορά της κύριας δίκης εμπίπτουν στην περίπτωση αυτή.
- 64 Κατά το άρθρο 4, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13, ο καταχρηστικός χαρακτήρας συμβατικής ρήτρας κρίνεται κατά περίπτωση, αφού ληφθούν υπόψη όλες οι κρίσιμες περιστάσεις, συμπεριλαμβανομένης της φύσεως των αγαθών ή των υπηρεσιών που αφορά η σύμβαση.
- 65 Στο εθνικό δικαστήριο εναπόκειται να καθορίσει αν, βάσει των ιδιαίτερων περιστάσεων της συγκεκριμένης υποθέσεως, μια ρήτρα πληροί τις απαιτήσεις καλής πίστωσης, ισορροπίας και διαφάνειας. Εντούτοις, το Δικαστήριο είναι αρμόδιο να συναγάγει από τις διατάξεις της οδηγίας 93/13 τα κριτήρια τα οποία το εθνικό δικαστήριο δύναται ή οφείλει να εφαρμόσει στο πλαίσιο της εκτιμήσεως αυτής (βλ., υπ' αυτή την έννοια, απόφαση της 30ής Απριλίου 2014, Kásler και Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, σκέψεις 40 και 45 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 66 Όσον αφορά ρήτρα όπως η ρήτρα 12 των επίμαχων στη διαφορά της κύριας δίκης γενικών όρων, η οποία αφορά το εφαρμοστέο δίκαιο, επισημαίνεται ότι η νομοθεσία της Ένωσης επιτρέπει κατ' αρχήν τις ρήτρες επιλογής δικαίου. Πράγματι, το άρθρο 6, παράγραφος 2, του κανονισμού Ρώμη I κατοχυρώνει τη δυνατότητα των συμβαλλομένων μερών να συμφωνήσουν ως προς το εφαρμοστέο δίκαιο επί συμβάσεως που συνάπτεται με καταναλωτή, υπό την προϋπόθεση ότι διασφαλίζεται η προστασία την οποία απολαμβάνει ο καταναλωτής δυνάμει των διατάξεων του εθνικού του δικαίου από τις οποίες δεν χωρεί παρέκκλιση με συμφωνία.
- 67 Υπό τις συνθήκες αυτές, όπως επισήμανε ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 94 των προτάσεών του, ρήτρα επιλογής δικαίου η οποία έχει συνταχθεί εκ των προτέρων και

με την οποία ορίζεται ως εφαρμοστέο το δίκαιο του κράτους μέλους της έδρας του επαγγελματία είναι καταχρηστική μόνον εφόσον έχει ορισμένα γνωρίσματα, με βάση τη διατύπωσή της ή το πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται, τα οποία δημιουργούν σημαντική ανισορροπία μεταξύ των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων των μέρων.

- 68 Ειδικότερα, η καταχρηστικότητα μιας τέτοιας ρήτρας μπορεί να προκύπτει από διατύπωση η οποία δεν ικανοποιεί την απαίτηση σαφούς και κατανοητής συντάξεως που τάσσεται από το άρθρο 5 της οδηγίας 93/13. Δεδομένης της υποδεέστερης θέσεως στην οποία βρίσκεται ο καταναλωτής έναντι του επαγγελματία ιδίως όσον αφορά το επίπεδο πληροφορήσεως, η απαίτηση αυτή πρέπει να ερμηνεύεται με ευρύ τρόπο (βλ., υπ' αυτή την έννοια, απόφαση της 23ης Απριλίου 2015, Van Hove, C-96/14, EU:C:2015:262, σκέψη 40 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 69 Επιπλέον, όταν οι συνέπειες μιας ρήτρας καθορίζονται από νομοθετικές διατάξεις αναγκαστικού δικαίου, είναι ουσιώδες ο επαγγελματίας να πληροφορήσει τον καταναλωτή σχετικά με τις εν λόγω διατάξεις (βλ., υπ' αυτή την έννοια, απόφαση της 26ης Απριλίου 2012, Invitel, C-472/10, EU:C:2012:242, σκέψη 29). Τούτο ισχύει για το άρθρο 6, παράγραφος 2, του κανονισμού Ρώμη I, το οποίο προβλέπει ότι η επιλογή του εφαρμοστέου δικαίου δεν μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα να στερήσει τον καταναλωτή από την προστασία που του εξασφαλίζουν οι διατάξεις από τις οποίες δεν μπορεί να γίνει παρέκκλιση με συμφωνία δυνάμει του δικαίου που θα ήταν εφαρμοστέο ελλείψει επιλογής.
- 70 Δεδομένου του επιτακτικού χαρακτήρα της απαιτήσεως του άρθρου 6, παράγραφος 2, του κανονισμού Ρώμη I, ο δικαστής που βρίσκεται αντιμέτωπος με ρήτρα επιλογής του εφαρμοστέου δικαίου θα πρέπει, σε περίπτωση καταναλωτή με κύρια κατοικία στην Αυστρία, να εφαρμόσει τις διατάξεις του αυστριακού δικαίου από τις οποίες, κατά το δίκαιο αυτό, δεν χωρεί παρέκκλιση με συμφωνία. Στο αιτούν δικαστήριο εναπόκειται, εν ανάγκη, να εντοπίσει ποιες είναι αυτές οι διατάξεις.
- 71 Επομένως, στο τέταρτο ερώτημα, υπό α, πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13 έχει την έννοια ότι ρήτρα που περιλαμβάνεται στους γενικούς όρους πώλησεως επαγγελματία η οποία δεν αποτέλεσε αντικείμενο ατομικής διαπραγματεύσεως και κατά την οποία η σύμβαση που συνάπτεται με καταναλωτή στο πλαίσιο του ηλεκτρονικού εμπορίου διέπεται από το δίκαιο του κράτους μέλους της έδρας του εν λόγω επαγγελματία είναι καταχρηστική, εφόσον δημιουργεί στον καταναλωτή την εσφαλμένη εντύπωση ότι στη σύμβαση έχει εφαρμογή μόνο το δίκαιο του συγκεκριμένου κράτους μέλους, χωρίς να τον πληροφορεί για το γεγονός ότι, με βάση το άρθρο 6, παράγραφος 2, του κανονισμού Ρώμη I, ο καταναλωτής έχει επίσης το δικαίωμα να επικαλεστεί την προστασία την οποία του διασφαλίζουν οι αναγκαστικού χαρακτήρα διατάξεις του δικαίου που θα είχε εφαρμογή ελλείψει της εν λόγω ρήτρας, πράγμα που εναπόκειται στο εθνικό δικαστήριο να εξακριβώσει, βάσει του συνόλου των κρίσιμων περιστάσεων.

Επί του τετάρτου ερωτήματος, υπό β

- 72 Με το τέταρτο ερώτημα, υπό β, το αιτούν δικαστήριο ερωτά, κατ' ουσίαν, αν το άρθρο 4, παράγραφος 1, στοιχείο α', της οδηγίας 95/46 έχει την έννοια ότι η επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από επιχείρηση ηλεκτρονικού εμπορίου διέπεται από το δίκαιο του κράτους μέλους προς το οποίο η εν λόγω επιχείρηση κατευθύνει τις δραστηριότητές της.
- 73 Κατά το άρθρο 4, παράγραφος 1, στοιχείο α', της οδηγίας 95/46, κάθε κράτος μέλος εφαρμόζει τις εθνικές διατάξεις που αυτό θεσπίζει δυνάμει της εν λόγω οδηγίας σε κάθε επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, εφόσον η επεξεργασία εκτελείται στο πλαίσιο των δραστηριοτήτων υπευθύνου για τη σχετική επεξεργασία εγκατεστημένου στο έδαφος του κράτους μέλους.
- 74 Συνεπώς, επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που εκτελείται στο πλαίσιο των δραστηριοτήτων μιας εγκαταστάσεως διέπεται από το δίκαιο του κράτους μέλους στο έδαφος του οποίου βρίσκεται η εγκατάσταση αυτή.

- 75 Όσον αφορά, πρώτον, την έννοια της «εγκαταστάσεως» του άρθρου 4, παράγραφος 1, στοιχείο α΄, της οδηγίας 95/46, το Δικαστήριο έχει ήδη διευκρινίσει ότι η έννοια αυτή καλύπτει κάθε πραγματική και ουσιαστικού χαρακτήρα δραστηριότητα, έστω και περιορισμένη, ασκούμενη μέσω μόνιμης εγκαταστάσεως (απόφαση της 1ης Οκτωβρίου 2015, Weltimmo, C-230/14, EU:C:2015:639, σκέψη 31)
- 76 Όπως επισήμανε συναφώς ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 119 των προτάσεών του, μολονότι το γεγονός ότι η επιχείρηση που είναι υπεύθυνη για την επεξεργασία των δεδομένων δεν διαθέτει ούτε θυγατρική ούτε υποκατάστημα σε κράτος μέλος δεν αποκλείει το ενδεχόμενο να έχει εγκατάσταση στο κράτος αυτό υπό την έννοια του άρθρου 4, παράγραφος 1, στοιχείο α΄, της οδηγίας 95/46, εντούτοις δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι υφίσταται μια τέτοια εγκατάσταση απλώς και μόνο λόγω του ότι στο κράτος αυτό είναι προσβάσιμος ο ιστότοπος της επίμαχης επιχείρησεως.
- 77 Όπως έχει ήδη επισημάνει το Δικαστήριο, αυτό που πρέπει να αξιολογηθεί είναι τόσο ο βαθμός μονιμότητας της εγκαταστάσεως όσο και ο πραγματικός χαρακτήρας της ασκήσεως των δραστηριοτήτων εντός του εν λόγω κράτους μέλους (βλ., υπ’ αυτή την έννοια, απόφαση της 1ης Οκτωβρίου 2015, Weltimmo, C-230/14, EU:C:2015:639, σκέψη 29)
- 78 Δεύτερον, όσον αφορά το κατά πόσον η επίμαχη επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα πραγματοποιείται «στα πλαίσια των δραστηριοτήτων» της εγκαταστάσεως αυτής κατά την έννοια του άρθρου 4, παράγραφος 1, στοιχείο α΄, της οδηγίας 95/46, το Δικαστήριο έχει ήδη υπενθυμίσει ότι η εν λόγω διάταξη δεν απαιτεί η επίμαχη επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα να γίνεται «από» την ίδια την οικεία εγκατάσταση, αλλά απλώς να γίνεται «στα πλαίσια των δραστηριοτήτων» της (απόφαση της 1ης Οκτωβρίου 2015, Weltimmo, C-230/14, EU:C:2015:639, σκέψη 35)
- 79 Στο αιτούν δικαστήριο εναπόκειται να κρίνει, υπό το πρίσμα της νομολογίας αυτής και λαμβάνοντας υπόψη όλες τις κρίσιμες περιστάσεις της υποθέσεως της κύριας δίκης, αν η Amazon EU προβαίνει στην επεξεργασία των επίμαχων δεδομένων στο πλαίσιο των δραστηριοτήτων εγκαταστάσεως ευρισκόμενης σε άλλο κράτος μέλος και όχι στο Λουξεμβούργο.
- 80 Όπως επισήμανε ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 128 των προτάσεών του, αν το αιτούν δικαστήριο κρίνει ότι η εγκατάσταση στο πλαίσιο της οποίας η Amazon EU πραγματοποιεί την επεξεργασία των εν λόγω δεδομένων βρίσκεται στη Γερμανία, τότε η επεξεργασία αυτή διέπεται από το γερμανικό δίκαιο.
- 81 Βάσει των ανωτέρω, στο τέταρτο ερώτημα, υπό β, πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 4, παράγραφος 1, στοιχείο α΄, της οδηγίας 95/46 έχει την έννοια ότι η επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από επιχείρηση ηλεκτρονικού εμπορίου διέπεται από το δίκαιο του κράτους μέλους προς το οποίο η επιχείρηση αυτή κατευθύνει τις δραστηριότητές της, εφόσον αποδεικνύεται ότι η εν λόγω επιχείρηση προβαίνει στην επεξεργασία των επίμαχων δεδομένων στο πλαίσιο των δραστηριοτήτων εγκαταστάσεως ευρισκόμενης στο συγκεκριμένο κράτος μέλος. Στο εθνικό δικαστήριο εναπόκειται να εκτιμήσει αν συντρέχει τέτοια περίπτωση.

Επί των δικαστικών εξόδων

- 82 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ’ αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (τρίτο τμήμα) αποφαινεται:

- 1) Ο κανονισμός (ΕΚ) 593/2008 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 17ης Ιουνίου 2008, για το εφαρμοστέο δίκαιο στις συμβατικές ενοχές (Ρώμη Ι), και ο κανονισμός (ΕΚ) 864/2007 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 11ης Ιουλίου 2007, για το εφαρμοστέο δίκαιο στις εξωσυμβατικές ενοχές (Ρώμη ΙΙ), έχουν την έννοια, με την επιφύλαξη του άρθρου 1, παράγραφος 3, καθενός από τους κανονισμούς αυτούς, ότι το εφαρμοστέο δίκαιο σε αγωγή παραλείψεως, κατά την έννοια της οδηγίας 2009/22/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 23ης Απριλίου 2009, περί των αγωγών παραλείψεως στον τομέα της προστασίας των συμφερόντων των καταναλωτών, κατά της χρήσεως φερόμενων ως παράνομων συμβατικών ρητρών από επιχείρηση εγκατεστημένη σε κράτος μέλος η οποία στο πλαίσιο του ηλεκτρονικού εμπορίου συνάπτει συμβάσεις με καταναλωτές εγκατεστημένους σε άλλα κράτη μέλη και ιδίως στο κράτος του δικάζοντος δικαστή, πρέπει να καθορίζεται βάσει του άρθρου 6, παράγραφος 1, του κανονισμού 864/2007, ενώ το εφαρμοστέο δίκαιο για την αξιολόγηση συγκεκριμένης συμβατικής ρήτρας πρέπει πάντα να καθορίζεται κατ' εφαρμογήν του κανονισμού 593/2008, είτε πρόκειται για ατομική αγωγή είτε για συλλογική αγωγή.
- 2) Το άρθρο 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 5ης Απριλίου 1993, σχετικά με τις καταχρηστικές ρητρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές, έχει την έννοια ότι ρήτρα που περιλαμβάνεται στους γενικούς όρους πώλησεως επαγγελματία η οποία δεν αποτέλεσε αντικείμενο ατομικής διαπραγματεύσεως και κατά την οποία η σύμβαση που συνάπτεται με καταναλωτή στο πλαίσιο του ηλεκτρονικού εμπορίου διέπεται από το δίκαιο του κράτους μέλους της έδρας του εν λόγω επαγγελματία είναι καταχρηστική, εφόσον δημιουργεί στον καταναλωτή την εσφαλμένη εντύπωση ότι στη σύμβαση έχει εφαρμογή μόνο το δίκαιο του συγκεκριμένου κράτους μέλους, χωρίς να τον πληροφορεί για το γεγονός ότι, με βάση το άρθρο 6, παράγραφος 2, του κανονισμού 593/2008, ο καταναλωτής έχει επίσης το δικαίωμα να επικαλεστεί την προστασία την οποία του διασφαλίζουν οι αναγκαστικού χαρακτήρα διατάξεις του δικαίου που θα είχε εφαρμογή ελλείψει της εν λόγω ρήτρας, πράγμα που εναπόκειται στο εθνικό δικαστήριο να εξακριβώσει, βάσει του συνόλου των κρίσιμων περιστάσεων.
- 3) Το άρθρο 4, παράγραφος 1, στοιχείο α', της οδηγίας 95/46/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 24ης Οκτωβρίου 1995, για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών, έχει την έννοια ότι η επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από επιχείρηση ηλεκτρονικού εμπορίου διέπεται από το δίκαιο του κράτους μέλους προς το οποίο η επιχείρηση αυτή κατευθύνει τις δραστηριότητές της, εφόσον αποδεικνύεται ότι η εν λόγω επιχείρηση προβαίνει στην επεξεργασία των επίμαχων δεδομένων στο πλαίσιο των δραστηριοτήτων εγκαταστάσεως ευρισκόμενης στο συγκεκριμένο κράτος μέλος. Στο εθνικό δικαστήριο εναπόκειται να εκτιμήσει αν συντρέχει τέτοια περίπτωση.

(υπογραφές)

---

* Γλώσσα διαδικασίας: η γερμανική.